

Ενότητα 7^η: Αρχές της ψήφου και της ψηφοφορίας – Το εκλογικό σύστημα – Η αρχή του πολυκομματισμού

Λίνα Παπαδοπούλου
Επ. Καθ. Συνταγματικού Δικαίου
Τμήμα Νομικής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

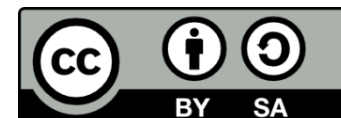

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

- Νομική φύση του δικαιώματος της ψήφου
- Αρχές της ψήφου και της ψηφοφορίας (καθολική, άμεση, μυστική, υποχρεωτική ψήφος, αρχή της ισότητας της ψήφου, αρχή της ελεύθερης και ανόθευτης εκδήλωσης της λαϊκής θέλησης)
- Το ζήτημα της λευκής ψήφου
- Το εκλογικό σύστημα: τύποι εκλογικών συστημάτων (αναλογικά, πλειοψηφικά), το ισχύον εκλογικό σύστημα: η ενισχυμένη αναλογική, οι εκλογικές περιφέρειες, οι βουλευτές Επικρατείας)
- Τα πολιτικά κόμματα: το θεμέλιο του πολυκομματισμού, τα εννοιολογικά στοιχεία του κομματικού θεσμού, το ζήτημα της ενδοκομματικής δημοκρατίας

Σκοποί ενότητας

- Να αποσαφηνιστεί η νομική φύση του εκλογικού σώματος
- Να παρουσιαστούν οι αρχές που διέπουν την ψήφο και την ψηφοφορία και να κατανοηθούν η σημασία και οι αλληλεπιδράσεις τους
- Να καταστεί σαφές το ζήτημα της λευκής ψήφου
- Να γίνει μία επισκόπηση της θεωρίας περί εκλογικών συστημάτων και να παρουσιαστούν τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ελληνικού εκλογικού συστήματος
- Να κατανοηθεί η αρχή του πολυκομματισμού, τα βασικά στοιχεία του κομματικού θεσμού και να παρουσιαστεί η προβληματική περί εσωκομματικής δημοκρατίας

Νομική φύση του δικαιώματος ψήφου

- Ψηφοφορία = διαδικασία
- Ψήφος = δήλωση βούλησης του πολίτη που πραγματώνει τη συμμετοχή του στο Εκλογικό Σώμα, όταν ασκεί τις αρμοδιότητες που του αναθέτει το Σ.
- Νομική φύση:
 - Πολιτικό δικαίωμα (λαϊκή κυριαρχία) και
 - Δημόσιο λειτούργημα

⇒ υποχρεωτικός χαρακτήρας

Ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης

Άρθρο 52: (Ελεύθερη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης)

Η ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης, ως έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας, τελεί υπό την εγγύηση όλων των λειτουργών της Πολιτείας, που έχουν υποχρέωση να τη διασφαλίζουν σε κάθε περίπτωση.

Νόμος ορίζει τις ποινικές κυρώσεις κατά των παραβατών της διάταξης αυτής.

- **Αρνητικό** : Οι λειτουργοί της Πολιτείας οφείλουν όχι μόνο να απέχουν από καλπονοθευτικές ενέργειες, **και**
- **Θετικό** περιεχόμενο: και να αντιμετωπίζουν εγκαίρως και αποτελεσματικά τέτοιους είδους ενέργειες (και με ποινικοποίησή τους).

Ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής Θέλησης

κατοχύρωση ελεύθερης

- διαμόρφωσης της πολιτικής βούλησης του εκλογικού σώματος και
- ελεύθερης εκδήλωσής της κατά τις εκλογές

⇒ Απαγόρευση ανταλλαγμάτων (έμμεσα ή άμεσα) κατά την προεκλογική περίοδο,

⇒ π.χ. προσλήψεις στο δημόσιο τομέα και υπηρεσιακές μεταβολές.

⇒ Απαγόρευση δημοσκοπήσεων τις τελευταίες 15 ημέρες

'Αρθρο 51 Σ: (Εκλογή βουλευτών, εκλογικό δικαίωμα)

1. Ο αριθμός των βουλευτών ορίζεται με νόμο, δεν μπορεί όμως να είναι μικρότερος από διακόσιους ούτε μεγαλύτερος από τριακόσιους.
2. Οι βουλευτές αντιπροσωπεύουν το Έθνος.
3. Οι βουλευτές εκλέγονται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία από τους πολίτες που έχουν εκλογικό δικαίωμα, όπως νόμος ορίζει. Ο νόμος δεν μπορεί να περιορίσει το εκλογικό δικαίωμα, παρά μόνο αν δεν έχει συμπληρωθεί κατώτατο όριο ηλικίας ή για ανικανότητα δικαιοπραξίας ή ως συνέπεια αμετακλήτης ποινικής καταδίκης για ορισμένα εγκλήματα.
4. Οι βουλευτικές εκλογές διενεργούνται ταυτόχρονα σε ολόκληρη την Επικράτεια. Νόμος που ψηφίζεται με την πλειοψηφία των δύο τρίτων του όλου αριθμού των βουλευτών μπορεί να ορίζει τα σχετικά με την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από τους εκλογείς που βρίσκονται έξω από την Επικράτεια. Ως προς τους εκλογείς αυτούς η αρχή της ταυτόχρονης διενέργειας των εκλογών δεν κωλύει την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος με επιστολική ψήφο ή άλλο πρόσφορο μέσο, εφόσον η καταμέτρηση και η ανακοίνωση των αποτελεσμάτων διενεργείται όποτε αυτό γίνεται και σε ολόκληρη την Επικράτεια.
5. Η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος είναι υποχρεωτική.

Αρχές

- της καθολικής ψηφοφορίας
 - άμεσης ψηφοφορίας
 - μυστικής ψηφοφορίας
 - υποχρεωτικής ψηφοφορίας
 - ισότητας ψήφου
-
- Κρίση για **παράβαση αρχών** = Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (100 Σ.)
 - λόγος ακύρωσης της εκλογής,
 - εφόσον η εκλογική παράβαση άσκησε πράγματι επιρροή στη διαμόρφωση του εκλογικού αποτελέσματος.

1. Αρχή της καθολικής ψηφοφορίας

- Δικαίωμα ψήφου σε όλους του ενήλικους Έλληνες πολίτες
 - 1) κατοχή ελληνικής ιθαγένειας,
 - 2) πολιτική ενηλικότητα (για απαιτούμενη πνευματική ωριμότητα)
 - 18 χρόνων – δημοκρατικό συμμετοχικό κεκτημένο που απαγορεύεται να αυξηθεί
- απαγορεύονται άλλες προϋποθέσεις
 - π.χ. υποβολή αίτησης για εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους
 - πρέπει αυτεπάγγελτη ενημέρωση και δικαίωμα απόδημων

κατ' εξαίρεση αν

- ανικανότητα δικαιοπραξίας
 - Θα μπορούσε να εισαχθεί με εκλογικό νόμο για άρθρα 1666 και 1676 ΑΚ λόγω
 - μόνιμης πνευματικής ασθένειας που αποκλείει τη χρήση του λογικού ή
 - σωματικής αναπηρίας
 - και έχει υποβληθεί σε καθεστώς πλήρους στερητικής δικαστικής συμπαράστασης) ή
- αμετάκλητη ποινική καταδίκη με στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων
 - για ορισμένα εγκλήματα
 - προϋποτίθεται καταδικαστική απόφαση

Ψήφος εκτός Ελλάδας εκλογέων

Ά. 51 παρ. 4 Σ:

Νόμος που ψηφίζεται με την πλειοψηφία των δύο τρίτων του όλου αριθμού των βουλευτών μπορεί να ορίζει τα σχετικά με την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από τους εκλογείς που βρίσκονται έξω από την Επικράτεια. Ως προς τους εκλογείς αυτούς η αρχή της ταυτόχρονης διενέργειας των εκλογών δεν κωλύει την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος με επιστολική ψήφο ή άλλο πρόσφορο μέσο, εφόσον η καταμέτρηση και η ανακοίνωση των αποτελεσμάτων διενεργείται όποτε αυτό γίνεται και σε ολόκληρη την Επικράτεια.

Αρχές

- άμεσης ψηφοφορίας
- μυστικής ψηφοφορίας
- υποχρεωτικής ψηφοφορίας
- ισότητας ψήφου

2. Αρχή άμεσης ψηφοφορίας

- **51 § 3 εδ. α' :**
- απαγορεύεται η παρεμβολή κάθε ενδιάμεσης βούλησης μεταξύ εκλογέων και βουλευτών
 - όπως με εκλεκτορικό σώμα
- επιτάσσεται η άμεση επέλευση των έννομων αποτελεσμάτων και
- **η αυτοπρόσωπη άσκηση του εκλογικού δικαιώματος**

- Επιτρέπονται «δεσμευμένοι συνδυασμοί» (λίστες)

3. Αρχή μυστικής ψηφοφορίας

- 51 § 3 Σ. γνησιότητα και αυθεντικότητα
- όταν το περιεχόμενο δεν γνωρίζει κανείς άλλος
 - ομοιόμορφα ψηφοδέλτια και φάκελοι χωρίς διακριτικά γνωρίσματα
 - και παραβάν, αλλιώς άκυρα.
- αντικειμενικός κανόνας δικαίου
 - Παραβίαση καθιστά την ψήφο ακυρώσιμη.
- Ο ψηφοφόρος μπορεί να γνωστοποιήσει, αρκεί να μην είναι επαληθεύσιμο.
- Άκυρα τα ψηφοδέλτια όταν
 - με σκοπό την αποκάλυψη της ταυτότητάς του ο εκλογέας προσθέτει διακριτικό γνώριμα

4. Αρχή υποχρεωτικής ψηφοφορίας (51 § 5 Συντ.)

- και άσκηση δημόσιας λειτουργίας
- δηλ. αρμοδιότητα των μελών του εκλογικού σώματος.

- μετά την αναθεώρηση 2001 απαγορεύεται πλέον συνταγματικά η πρόβλεψη και επιβολή ποινικών, διοικητικών και άλλων κυρώσεων
⇒ *lex imperfecta!*

Αρχές

- άμεσης ψηφοφορίας
- μυστικής ψηφοφορίας
- υποχρεωτικής ψηφοφορίας
- **ισότητας ψήφου**

5. Αρχή της ισότητας ψήφου

- Θεμέλιο:
 - Δεν κατοχυρώνεται ρητά αλλά απορρέει
 - 1^η άποψη: από τη γενική αρχή της ισότητας σε συνδυασμό με την αρχή της καθολικής ψηφοφορίας
 - ⇒ αναλογική ισότητα
 - ⇒ θα επέτρεπε διαφοροποίηση ανάλογα με την ομοιότητα ή μη της κατάστασης.
 - 2^η άποψη: από την πολιτική ισότητα
συστατικό στοιχείο της δημοκρατικής αρχής
 - Περιεχόμενο:
 - Ίση συμμετοχή =
 - κάθε πολίτης μία ψήφο και
 - όλες οι ψήφοι νομικά ισοδύναμες.
- ⇒ απαγορεύονται διακρίσεις μεταξύ αυτών που αποτελούν το εκλογικό σώμα

5. Αρχή της ισότητας ψήφου

- Ισοδυναμία ψήφου ως ειδικότερη έκφανση της ισότητας της ψήφου?
⇒ Ισοδύναμη επιρροή στο εκλογικό αποτέλεσμα
- ΑΕΔ : Όσον αφορά την κατ' αποτέλεσμα αξία της ψήφου, ο εκλογικός νομοθέτης μπορεί να καθορίσει το προσφορότερο εκλογικό σύστημα
- σε συνάρτηση με λειτουργικότητα Βουλής και δυνατότητα σχηματισμού κυβέρνησης
- η ισότητα/ισοδυναμία της ψήφου θέτει όρια στην επίδραση του εκλογικού συστήματος

Λευκή Ψήφος

- επιταγή παροχής λευκού ψηφοδελτίου βάσει
 - 52 Σ. ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης
 - αρχή της μυστικής ψηφοφορίας (51 § 3),
 - γιατί ειδάλλως θα απαιτούνταν «ακύρωση» αν ο ψηφοφόρος θέλει να εκφράσει αποδοκιμασία
 - υποχρεωτική ψηφοφορία σημαίνει να προσέλθει όχι και να ψηφίσει θετικά
- επιβάλλεται καταμέτρηση και λευκών ψηφοδελτίων
- δεν επιτάσσεται συνυπολογισμός των λευκών για προσδιορισμό εκλογικού μέτρου μαζί με τα ψηφοδέλτια που εκφράζουν θετική βούληση, καθώς το λευκό εκφράζει αρνητική βούληση.

ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

'Αρθρο 54: (Εκλογικό σύστημα, εκλογικές περιφέρειες, βουλευτές Επικρατείας)

1. Το εκλογικό σύστημα και οι εκλογικές περιφέρειες ορίζονται με νόμο που ισχύει από τις μεθεπόμενες εκλογές, εκτός και αν προβλέπεται η ισχύς του άμεσα από τις επόμενες εκλογές με ρητή διάταξη που ψηφίζεται με την πλειοψηφία των δύο τρίτων του όλου αριθμού των βουλευτών.
2. Ο αριθμός των βουλευτών κάθε εκλογικής περιφέρειας ορίζεται με προεδρικό διάταγμα, με βάση το νόμιμο πληθυσμό της περιφέρειας που προκύπτει, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, από τους εγγεγραμμένους στα οικεία δημοτολόγια, όπως νόμος ορίζει. Τα αποτελέσματα της απογραφής θεωρείται ότι έχουν δημοσιευθεί με βάση τα στοιχεία της αρμόδιας υπηρεσίας μετά την πάροδο ενός έτους από την τελευταία ημέρα διεξαγωγής της.
3. *{βουλευτές Επικρατείας}* Μέρος της Βουλής, όχι μεγαλύτερο από το ένα εικοστό του όλου αριθμού των βουλευτών, μπορεί να εκλέγεται ενιαίως σε ολόκληρη την Επικράτεια, σε συνάρτηση με τη συνολική εκλογική δύναμη του κάθε κόμματος στην Επικράτεια, όπως νόμος ορίζει.

Εκλογικό σύστημα

- (εν ευρεία εννοία): το σύνολο των ρυθμίσεων που διέπουν όλη την εκλογική διαδικασία, από την αρχή της προεκλογικής περιόδου έως τη νόμιμη ανακήρυξη των εκλεγμένων υποψηφίων
- (εν στενή εννοία) = μέθοδος κατανομής των εδρών –
- **αναλογικό ή πλειοψηφικό**
- 54 § 1 διαδικαστικές εγγυήσεις
- ουσιαστικές απορρέουν από δημοκρατική αρχή και αρχές ψηφοφορίας, αλλά σε συνάρτηση με λειτουργικότητα της Βουλής και κυβερνητική σταθερότητα

Ισχύον εκλογικό σύστημα

ενισχυμένη αναλογική

1. Πολλές πρωτοβάθμιες εκλογικές περιφέρειες
 - πληθυντικός στο 54 § 1 Σ.
2. πριμοδότηση πρώτου κόμματος (+50 έδρες)
3. Ελάχιστο κατώφλι 3% για είσοδο στη Βουλή, αντισυνταγματικότητα για μεμονωμένους υποψηφίους που μόνον σε μία περιφέρεια

- **Διαφοροποίηση** υπέρ αυτοτελών κομμάτων σε βάρος συνδυασμών – αντισυνταγματική?

«Η επιπλέον παραχώρηση πενήντα (50) εδρών γίνεται, επίσης, σε συνασπισμό συνεργαζόμενων Κομμάτων, εφόσον ο μέσος όρος της δύναμης των Κομμάτων, που τον απαρτίζουν, είναι μεγαλύτερος από τη δύναμη του αυτοτελούς Κόμματος, που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο αριθμό έγκυρων ψηφοδελτίων. Ο μέσος όρος προκύπτει από τη διαίρεση του ποσοστού που έλαβε ο ανωτέρω συνασπισμός δια του αριθμού των Κομμάτων που τον αποτελούν.» (Ν. 3636/2008)

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

Περιεχόμενο της δημοκρατικής αρχής

- ανάδειξη βουλής μέσω περιοδικών εκλογών με άμεση, μυστική και καθολική ψηφοφορία
- το δημοψήφισμα
- η συμμετοχή του εκλογικού σώματος στη διαδικασία αναθεώρησης Σ. (110 παρ. 2)
- άσκηση και προστασία των συνταγματικών δικαιωμάτων ομαδικής δράσης (συνέρχεσθαι, συνεταιρίζεσθαι, συνδικαλιστική ελευθερία)
- Νομαρχιακές, Δημοτικές και κοινοτικές εκλογές
- Ελεύθερη ύπαρξη και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων, δηλ. η αρχή του **πολυκομματισμού**

Θεμέλιο του πολυκομματισμού

- αρχή της λαϊκής κυριαρχίας
 - Αντιπροσωπευτική αρχή
 - ιδίως μετά την εισαγωγή της καθολικής ψηφοφορίας
- ⇒ θεμελιώδης αρχή η ελεύθερη ίδρυση και δράση και ισότητα ευκαιριών, όχι το 29 Σ.
- ⇒ θεσμική διαρρύθμιση της λειτουργίας του κοινοβουλευτικού συστήματος προϋποθέτει λειτουργία κομμάτων
- ⇒ λειτουργεί ως μηχανισμός υπέρβασης της διάκρισης κράτους = εξουσίας και κοινωνίας.

Βασικά εννοιολογικά στοιχεία του κομματικού θεσμού

- Ιδιαίτερη μορφή ένωσης πολιτών
- με χαρακτήρα διαρκή ή πάντως μεγάλης διάρκειας
- σκοπός
 - η απόκτηση πλειοψηφίας στο εκλογικό σώμα
 - και στα αντιπροσωπευτικά όργανα
 - πολιτική έκφραση μέρους της κοινής γνώμης

'Αρθρο 29 Σ: Πολιτικά κόμματα

- 1. Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν ελεύθερα να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, που η οργάνωση και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.
Πολίτες που δεν απέκτησαν ακόμη το δικαίωμα να εκλέγουν μπορούν να συμμετέχουν στα τμήματα νέων των κομμάτων.
- 2. Τα κόμματα έχουν δικαίωμα στην οικονομική τους ενίσχυση από το Κράτος για τις εκλογικές και λειτουργικές τους δαπάνες, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις διαφάνειας ως προς τις εκλογικές δαπάνες και γενικά την οικονομική διαχείριση των κομμάτων, των βουλευτών, των υποψήφιων βουλευτών και των υποψηφίων στην τοπική αυτοδιοίκηση όλων των βαθμών. Με νόμο επιβάλλεται ανώτατο όριο εκλογικών δαπανών, μπορεί να απαγορεύονται ορισμένες μορφές προεκλογικής προβολής και καθορίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η παράβαση των σχετικών διατάξεων συνιστά λόγο έκπτωσης από το βουλευτικό αξίωμα με πρωτοβουλία του ειδικού οργάνου του επόμενου εδαφίου. Ο έλεγχος των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψήφιων βουλευτών διενεργείται από ειδικό όργανο που συγκροτείται και με τη συμμετοχή ανώτατων δικαστικών λειτουργών, όπως νόμος ορίζει. Με νόμο μπορούν να επεκταθούν οι ρυθμίσεις αυτές και στους υποψηφίους για άλλες αιρετές θέσεις.
- 3. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις και στα σώματα ασφαλείας. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, στους υπαλλήλους του Δημοσίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή δημόσιων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή επιχειρήσεων η διοίκηση των οποίων ορίζεται άμεσα ή έμμεσα από το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχο.

Κοινοβουλευτικό σύστημα και κόμματα

- **ά. 37 Σ:** όλο το σύστημα σχηματισμού Κυβέρνησης στηρίζεται στο θεσμό του πολιτικού κόμματος
- **68 παρ. 3 και 71:** κοινοβουλευτικές εξεταστικές επιτροπές και τμήματα
- **73 § 4, 76 § 4 και 113 :** οργάνωση της Βουλής
- κανονισμός της Βουλής

ενδοκομματική δημοκρατία?

- το ελλ. Σ. δεν περιέχει διάταξη για δημοκρατική εσωκομματική οργάνωση.
 - συνάγεται (κατά Τσάτσο) από το άρθρο 29 Σ. ότι εξυπηρετούν την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος
- ⇒ ανέφικτο αν αυταρχική εσωτερική οργάνωση
- ⇒ και αντίθετη άποψη

Βασική βιβλιογραφία

- *Κ. Χρυσόγονου*, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2003, σ. 419-447 & 266-291.
- *Ευ. Βενιζέλου*, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Αναθεωρημένη Έκδοση, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σ. 462-492 & 447-462.
- *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σ. 408-418 & 430-457.
- *Δ. Τσάτσου*, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Β΄, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993, σ. 183-187 & 114-120.

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας

Λίνα Παπαδοπούλου

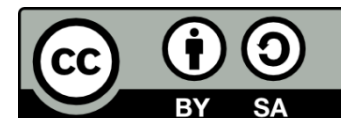

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Δημήτριος Νικηφόρος
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2012-2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

